Op pad met... met Maarten Hajer in Meijendel

Prof. Dr. M. Hajer

1981 - 1987	Studies Planologie en Politicologie aan de Universiteit van Amsterdam
1991 - 1993	Onderzoeker bij de universiteit van Leiden (Centrum voor Sturing en Samenleving)
1993	Promotie in Oxford: *the politics of environmental discourse*
1993 - 1996	Wetenschappelijk medewerker aan de Ludwig Maximilian universiteit München
1996 - 1998	Senior onderzoeker Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid
1998 - heden	Professor politieke wetenschappen en bestuurskunde, Universiteit van Amsterdam
2008 -heden	Directeur Planbureau voor de Leefomgeving

De handige lifter

Sinds een jaar is Maarten Hajer directeur van het Planbureau voor de Leefomgeving. Hij heeft zojuist 'zijn' eerste Natuurbalans uitgebracht. In vergelijking met vorige edities lijken draagvlak en proces meer aandacht te krijgen. Een koerswijziging? Maarten: "Bij vragen rond de leefomgeving vindt op dit moment een omslag plaats van 'hoe zit het in elkaar?' naar 'wat kunnen we er aan doen?' Ik ben een voorstander van onderzoekend ontwerpen met medeneming van allerlei wensen uit het gebied."

Waarom heb je ons hier naartoe meegenomen?
"Het is vrij uniek voor de Randstad dat je hier op zo'n korte afstand van een grote stad zulk mooi groen hebt. Wij fietsten een paar jaar geleden met het gezin naar de Wadden. Mijn jongste zei toen hij hier aankwam: "Is dit Nederland? Dat kan niet." De reeën die over het fietspad springen en die prachtige vennetjes die daar verscholen liggen in het waterleidinggebied. Subliem mooi. 's Avonds is dit het rijk van de hondenuitlater en de wielrenner. Die hondenuitlaters blijven op loopafstand van het parkeerterrein dus je kunt helemaal in je eentje achtjes draaien in Meijendel. Je ziet niemand.
Die hele duinenrij in Nederland is een ondergewaardeerd stuk groen dat niet alleen natuurschoon is maar ook bescherming, drinkwaterterrein en recreatiegebied. Dus die stapeling zie je hier en de verschillende functies gaan goed met elkaar samen. Altijd is er ook een gevoel van kwetsbaarheid. Je ziet hoe makkelijk het is om stukjes af te knibbelen van zo'n duingebied. Tot aan Katwijk is het allemaal nog wel oké, maar als je verder fietst naar Noordwijk dan zie je dus hoe het mis kan gaan. Al die huizen daar in de duinen. Wat is de kwaliteit van het landschap, hoe is het beschermd en wat verdraagt het allemaal? Dat zijn vragen die horen bij het nadenken over het landschap. Hier zie je dus dat je heel veel kunt combineren. Dat vind ik interessant. Meijendel is ook het product van twee planningen. Aan de ene kant hebben we het gebied domweg nodig voor de drinkwatervoorziening, dus rust er een sterk beschermingsregiem op. Aan de andere kant hebben de provinciale overheden zich tot op heden gecommitteerd

om de duinenrij als publiek gebied te behouden. Het is heel spannend om te kijken hoe dat de komende tijd zal gaan. Er zit een periode aan te komen van een overheid met weinig geld en veel beleidsambities."

Hoezo, is hier iets concreets gepland?
"Dat niet, maar de grote opgaven zie je aankomen. Is onze waterkering wel robuust genoeg en wat gebeurt er met de vernieuwing van de badplaatsen? Neem Scheveningen op een steenworp afstand met haar enorme herzieningsplannen. Die zullen ongetwijfeld worden aangepakt samen met versterking van de zeewering. De vraag is dan: waar legt de overheid het primaat? Hoe kwetsbaar is een overheid voor groepen die willen mee betalen, maar dan natuurlijk wel hun eigen wensen in het mandje willen leggen? Ik heb laatst het beeld gebruikt van de handige lifter. Toen ik nog studeerde deden we wel eens wedstrijdjes wie het eerste thuis was; de lifter of degene die de trein nam. Als je als lifter een bestuurder trof die niet per se een vast doel had, dan won je, want je kon zo'n persoon verleiden om jou voor de deur af te zetten. De trein met voor- en natraject was dan natuurlijk te traag. Trof je een bestuurder die zei: nou je mag wel mee, maar ik ga daar en daar heen, dan schoot het niet op. Dan was de trein altijd sneller. Die parabel van de handige lifter gaat natuurlijk ook op voor de overheid die zoekt naar maatschappelijke partners. Als je als overheid niet heel goed weet waar je hoofdlijnen liggen, waar je op wilt sturen dan kun je al gauw het slachtoffer worden van de handige lifter."

Weet de overheid dan niet waar ze naartoe wil?
"Ik geloof steeds meer dat het planologische denken weer nadrukkelijker moet worden opgepakt om te ordenen en prioriteiten te bepalen. Dat is flink weggezakt. We hebben een onduidelijk beeld van wat we waar willen realiseren in de Randstad. Hebben we nu een duidelijk ontwikkelingsbeeld voor het Noorden? Net vandaag (6 oktober, red.) hebben we de nieuwe krimpcijfers gepubliceerd. De krimp zet door. Hebben we daar nu een visie op behalve dan dat we ons zorgen maken over het voorzieningenniveau? Hebben we een visie op de manier waarop we kunnen omgaan met de combinatie van klimaatverandering en natuurbeleid, op waar we dan nog wel ruimte hebben voor grootschalige landbouw? Het ordenen van al die tegenstrijdige wensen in de delta, dat kan nog wel wat helderder. Al die sectorale streefbeelden die horen bij elkaar gebracht te worden. Dat echt ordenen van de hoofdlijnen van inrichting dat is al een hele tijd niet gebeurd. Er wordt heel veel via het geld gedacht maar ik zou er voor zijn om toch ook weer meer naar de concepten toe te gaan."

Terug naar de blauwdrukken?
"De tijd van blauwdrukken is echt voorbij. Ik ben erg voor de meer gebiedsgerichte benadering en een intelligente inzet van professionele deskundigen. Een mooi voorbeeld is de Commandeurspolder in Midden-Delfland. Daar moet iets gebeuren met de dijken, anders storten ze in. De eerste benadering was er één van: mensen maak ruimte om ons aan het werk te laten gaan. Dit moet gebeuren. Die aanpak is eigenlijk volledig mislukt. Nu wordt geprobeerd al onderzoekend te ontwerpen met medeneming van allerlei andere wensen uit het gebied. En wat blijkt? De dijken worden versterkt, er is draagvlak en de cultuurhistorische betekenis van de dijken kan nu veel beter in stand worden gehouden. Hetzelfde was het geval bij de versterking van de rivierdijken na de bijna-overstromingen van de jaren negentig. Dat ging in eerste instantie ook van: aan de kant want we moeten die dijken nu versterken. Gelukkig is men daar tegen te hoop gelopen en is een veel subtielere manier gevonden om het landschap te beschermen. Dat was ook weer dankzij deskundigen die heel goed luisterden, meedachten en andere oplossingen verzonnen. Daar is dat mooie geknikte profiel van de rivierdijken uit voort gekomen. Ik ben voldoende bestuurskundige om te weten dat er met die processen vaak heel veel misgaat en ik ga het ook niet omdraaien door te beweren dat je dankzij goede processen uit al die belangentegenstellingen komt. Dat is flauwekul."

"Maar mag ik mijzelf nu eens een vraag stellen?"
Ga je gang.
"Wat vind ik nu eigenlijk van die consumentenbenadering van het landschap, van die doelstelling om de waardering van de burger voor het landschap van 7,3 naar 8 op te krikken?"
"Daar kan ik helemaal niets mee. Hoe kun je nu een burger in algemene zin vragen naar een algemene waardering van het landschap? Dat is zoiets specifieks. Neem jullie aanpak. Jullie vragen de geïnterviewde om te gaan naar een plek die voor hem betekenis heeft. Meijendel waardeer ik waarschijnlijk wel met een 8 of hoger. Maar het landschap in algemene zin? Gisteren reed ik nog langs de A12 van Den Haag naar Utrecht. Dat landschap krijgt van mij zeker geen 8. Zo werkt het dus niet. Er bestaat natuurlijk niet een soort algemeen verlichtingsideaal voor het landschap in Nederland. Mensen hebben heel specifieke, met hun biografie verknoopte ideeën over wat waardevol is. Dat idee moet je toelaten en dan moet je als overheid op een heel andere manier nadenken over wat waardevol is. Je moet vooral veel beter tussen de oren hebben waarom een landschap op een bepaalde manier is ontstaan en hoe het is geëvolueerd. In landschap is er meer dan enkel esthetiek. De bedoeling is dat je zorgt voor je landschap en dat je zorgt dat je veranderingen in dat landschap een plaats geeft zonder dat ze zaken vernietigen. Dat is ook de opgave die in de klimaatverandering ligt. Dat je die ook weer ziet als een uitdaging om weer een vervolgstap te zetten. Landschap scheppen en herscheppen, dat is echt de kracht van Nederland. Bewust zijn van je geschiedenis en dan naar de toekomst kijken. Ik denk dat scholing daar wel bij hoort en dat is heel iets anders dan aan een universiteit of een planbureau te vragen van meet nog eens hoe de mensen natuur waarderen. Dan krijg je net zo'n digitaal antwoord als de vraag die je gesteld hebt."

Kun je dat iets concreter maken?
"Vaak vind je iets mooi omdat je ook begrijpt hoe het werkt. Ik ben laatst in de Eemshaven geweest. Fantastisch om te zien hoe zo'n desolate plek aan kracht wint door windturbines. En als je dan ook nog weet dat er een kabel ligt naar Noorwegen die de restenergie van de windmolens transporteert naar stuwmeren daar om die weer vol te pompen. Geweldig is dat. Je ziet die molens draaien en weet dat daarmee zwembaden worden gefinancierd en bibliotheken worden open gehouden. Dan waardeer je die toevoeging aan het landschap anders. Dat is denk ik heel erg van belang. Nu wordt het landschap gezien als iets wat moet worden behouden en iemand anders cq. de overheid bedreigt die kwaliteit voortdurend. En daar zit gewoon iets fout. Er is in heel die modernistische benadering van planning van het landschap zoveel aan vertrouwen in deskundigheid verloren gegaan. Dat moet rustig door goede projecten weer worden herwonnen. Wij hebben in die landschapsbenadering vaak heel moderne dingen willen doen, op een manier die spijkerhard is. Je moet wel van moderne kunst houden om dat soort landschappen te waarderen. En dat is niet voor iedereen zo. Dus je moet het palet van hoe je met het landschap wil omgaan verbreden. Dat is ook een oproep aan die opleidingen. Wat doceer je nou? Is er maar één normatief kader van wat een mooi landschap is? Of kunnen wij op een meer di-

verse manier over een landschap, een mooi landschap en ook over mooi groen in een stad nadenken?"

Je hebt je wetenschappelijke carrière opgegeven voor het planbureau. Bevalt het een beetje?
"Ik zie het niet als het opgeven van mijn wetenschappelijke carrière. Ik deed al veel adviesswerk voor adviesraden en planbureaus en vond het wel logisch op een gegeven moment om niet alleen maar op het beleid te reflecteren. En ik heb er geen seconde spijt van. Je wordt zeer serieus genomen en je hebt een zeer serieuze rol in de zin van wat in het Engels zo mooi *fact regardingness* heet. Dat je soms moet zeggen: beste mensen, wij hebben andere inzichten of wacht even, laten we goed kijken wat we hier al van weten. En vanuit de ruimtelijke kant was het planbureau altijd ook al een fabriek van visies. En die dingen wil ik heel graag met elkaar combineren: *fact regardingness* en visies.
In het jaar dat ik er nu zit heb ik wel gemerkt dat je de kloof tussen wetenschap en beleid niet moet onderschatten. Het is ongelooflijk lastig om vanuit de wetenschap te zien waar het beleid nu op zit te wachten. En vanuit mijn rol kan ik daar goed tussen schakelen. Ik moet het beleid bedienen met goede kennis, maar zeg ook tegen de wetenschap: jongens, jullie komen voortdurend met dit type verhaal, maar eigenlijk is dat niet waarop het beleid zit te wachten. Omdat ik zelf uit die hoek kom kan ik dat heel aardig verwoorden. Ten minste, dat probeer ik."

JERRY VAN DIJK & BAREND HAZELEGER

Landschappen van nationaal belang, 2009

"De rijksoverheid moet op hoofdlijnen zeggen waar zij wat wil en – veel moediger – ook wat dus ergens niet meer kan. In Nederland hebben we tussen de steden bufferzones bedacht. We hebben gezegd: daar mogen de steden niet aan elkaar vast klonteren. En dat beleid is eigenlijk heel effectief gebleken" (Maarten Hajer).

Bron Planbureau voor de Leefomgeving (PBL)